

Warszawa, 19 lipca 2022 r.

dr hab. Bernadeta Szczupał, prof. APS
Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej
w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Elżbiety Kręcisz-Plis na temat: *Psychospołeczne korelaty zaangażowania matek młodzieży z padaczką w realizację zadań rodzicielskich* przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Moniki Parchoniuk, prof. UMCS i promotor pomocniczej dr Katarzyny Rusinek

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska jest poświęcona matkom wychowującym dzieci i młodzież z padaczką. Podjęty temat jest nowatorski i równocześnie bardzo istotny w aspekcie teoretycznych eksploracji dla praktycznych zastosowań. Diagnoza choroby przewlekłej u dziecka jest jednym z najtrudniejszych doświadczeń rodzicielskich. Matki potrzebują często wiele czasu i sił, aby przystosować się do tej sytuacji życiowej. Muszą zaadaptować się do wychowywania dziecka z zaburzeniami w rozwoju oraz do bycia rodzicem dziecka ze szczególnymi właściwościami zachowania i przeżywania wewnętrznego. Obecnie istniejące w rehabilitacji podejście skoncentrowane na rodzinie wskazuje na to, iż w procesie wychowania i usprawniania dziecka z zaburzeniami rozwoju ważne jest również zwrócenie uwagi na doświadczenia rodziny, w tym zwłaszcza matek. Bowiem ich przystosowawcze właściwości, efektywniejsze radzenie sobie ze stresem, sprzyja osiągnięciu przez dziecko lepszych efektów rehabilitacji. Rozprawa w pełni wpisuje się w interdyscyplinarny dyskurs nad problematyką funkcjonowania rodzin z dziećmi z chorobą przewlekłą i z niepełnosprawnością. Dobrze się stało, że przedstawiona problematyka jest tematem rozprawy doktorskiej.

Przedłożona do recenzji praca obejmuje 366 numerowanych stron. Składa się ze wstępu, dziewięciu rozdziałów, w tym pierwsze trzy ma charakter teoretyczny, rozdział czwarty przedstawia założenia metodologiczne badań własnych, w kolejnych czterech rozdziałach zawarto analizę zgromadzonych wyników badań, w rozdziale dziewiątym zawarto podsumowanie i dyskusję zaprezentowanych wyników badań własnych. Tytuły rozdziałów w

pełni odpowiadają ich treściowej zawartości. Oddzielne miejsce zajmuje zakończenie, aktualna i szczegółowo opracowana bibliografia, spisu zawartych w pracy tabel, wykresów i schematów oraz aneksów zawierających wykorzystane narzędzia badawcze. Obszerna, imponująca pod względem ilościowym i jakościowym interdyscyplinarna bibliografia, obejmująca wykaz literatury cytowanej w pracy, jest ona dobrze dobrana, znalazły się w niej zarówno klasyczne jak i aktualne opracowania. Struktura pracy jest przejrzysta, prawidłowa ze względu na podjęty temat i typowa dla prac o charakterze awansowym. Dodatkowe wątki merytoryczne omawiane wewnątrz rozdziałów są konstruktywnie uzasadnione i przedstawione w przemyślanych proporcjach, wytłumaczalnych zakresem wymaganej analizy. Wyrażam przekonanie, że Doktorantka w pełni dowiodła swoich umiejętności pisania tekstu naukowego.

We *Wstępie* rozprawy (ss. 8-11) Doktorantka uzasadnia wybór swojego tematu badawczego oraz wskazuje na inspiracje, którymi się kierowała opracowując rozdziały teoretyczne oraz koncepcję metodologiczną i analizę przeprowadzonych badań.

Rozdziały teoretyczno-przeglądowe obejmują wnikliwą analizę podstawowych dla dysertacji pojęć i teorii. W rozdziale pierwszym *Padaczka u dzieci i młodzieży* (ss. 12-67), zostały przedstawione medyczne aspekty padaczki oraz jej znaczeniu dla psychospołecznego funkcjonowania dzieci i młodzieży. Doktorantka dokonała trafnego przeglądu definicji i klasyfikacji padaczki, napadów padaczkowych, przedstawiła etiologię i epidemiologię choroby oraz jej konsekwencje dla rozwoju dzieci i młodzieży. Przedstawiła wybrane metody leczenia padaczki oraz ewentualne niepożądane skutki stosowania farmakoterapii dla codziennego funkcjonowania. Ponadto Doktorantka zasadnie dokonała charakterystyki funkcjonowania osób z różnym stopniem niepełnosprawności intelektualnej, która często współwystępuje z padaczką. Podsumowując, stwierdzam, że rozdział ten jest napisany wyczerpująco i nie budzi wątpliwości merytorycznych. Zaprezentowane w nim rozważania są cenne dla podjętego zakresu tematycznego badań własnych.

W rozdziale drugim *Choroba i niepełnosprawność dziecka w życiu rodziny* (ss. 68-105), Doktorantka omówiła sytuację rodziny dziecka z zaburzeniami rozwoju oraz proces adaptacji członków rodziny do choroby dziecka. Następnie trafnie omówiła pozytywne i negatywne aspekty doświadczeń rodziców wychowujących dzieci o nieprawidłowym rozwoju. Jest to szczególnie ważne, ponieważ choroba, poza wieloma negatywnymi konsekwencjami dla rodziny, może też być czynnikiem wzmacniającym relacje rodzinne i zwiększającym jej odporność na związane z chorobą sytuacje trudne.

Rozdział trzeci: *Zasoby rodziców w procesie realizacji zadań związanych z wychowaniem dziecka w stanie zdrowia i sprawności* (ss. 106-160) zawiera wyczerpującą charakterystykę wybranych zasobów osobistych i społecznych rodziców wychowujących dzieci z zaburzeniami w rozwoju. Doktorantka dokonała prezentacji teoretycznych aspektów dotyczących radzenia sobie, wsparcia społecznego, poczucia własnej skuteczności oraz optymizmu dyspozycyjnego, jako zasobów mających szczególne znaczenie dla procesu adaptacji do choroby lub niepełnosprawności dziecka. Ogólnie stwierdzam, że rozdział ten jest napisany prawidłowo.

Wysoko oceniam zaprezentowane przez Doktorantkę teoretyczne wprowadzenie do przeprowadzonych badań. Cytowane w wymienionych rozdziałach pozycje świadczą o Jej bardzo dobrej orientacji w analizowanych zagadnieniach. Dodatkowe wątki merytoryczne omawiane wewnątrz rozdziałów są konstruktywnie uzasadnione i przedstawione w przemyślanych proporcjach. Doktorantka stara się wyjaśnić każde pojęcie zawarte w temacie pracy. Wykorzystała do tego dane zawarte w polskich i zagranicznych źródłach, z tego bardzo wiele współczesnych pozycji (łącznie 430 publikacji). Wielość odwołań świadczy nie tylko o wiedzy Doktorantki w dyscyplinie, ale też o Jej szerokiej kompetencji oraz świadomości metodologicznej. Nie mam zastrzeżeń do kompetencji i wiedzy Doktorantki dotyczącej omawianej problematyki.

Rozdział czwarty zatytułowany *Założenia i organizacja badań własnych* (ss. 161-189), zawiera metodologiczne podstawy przeprowadzonych badań. Doktorantka przedstawiła w nim uzasadnienie podjętej problematyki, podstawy koncepcyjne badań własnych, cel badań, problemy i hipotezy badawcze. Omówiła metody, narzędzia badawcze, organizację i przebieg badań, przedstawiła charakterystykę grupy badanych osób oraz wymieniła zastosowane metody statystycznej analizy zgromadzonych danych empirycznych.

W badaniach własnych trafnie przyjęła trójczynnikiowy model rodzicielskiego zaangażowania. W ramach którego celem badań Doktorantka prawidłowo uczyniła ustalenie związków zależnościowych pomiędzy zaangażowaniem matek w zadania związane z wychowywaniem dziecka z padaczką (zmienna zależna) a zmiennymi określającymi sposób postrzegania dziecka i jego choroby, preferowanymi przez badane matki strategiami radzenia sobie, odczuwanym przez nie wsparciem społecznym, ich dyspozycyjnym optymizmem oraz poczuciem własnej skuteczności. Na podstawie założonego celu badań Doktorantka prawidłowo sformułowała osiem problemów badawczych, które są ściśle związane z tematem pracy tworząc przejrzystą strukturę obszaru badawczego. Zostały one sformułowane prawidłowo i świadczą one o Jej dobrej orientacji w podjętej problematyce badawczej.

Wątpliwości merytorycznych nie budzą również hipotezy, które zostały założone do postawionych problemów badawczych o charakterze zależnościowym oraz zaprezentowane zmienne zależne i niezależne. Zostały one sformułowane precyzyjnie i wyznaczają kierunek dociekań badawczych.

W zaprezentowanych założeniach metodologicznych zaprezentowano wykorzystane narzędzia badawcze. Ich dobór do zbierania danych w aspekcie celu badań własnych i sformułowanych problemów badawczych jest prawidłowy i w pełni uzasadniony. Wszystkie narzędzia zostały wyczerpująco omówione z uwzględnieniem ich właściwości psychometrycznych.

Charakterystyka badanej grupy jest również prawidłowa i wyczerpująca. Doktorantka przeprowadziła badania wśród matek dzieci w wieku od 10 do 19 lat. W tym kontekście przywołuję tytuł rozprawy: *Psychospołeczne korelaty zaangażowania matek młodzieży z padaczką w realizację zadań rodzicielskich*. Moim zdaniem warto w tytule uwzględnić: *matek dzieci i młodzieży*. Proponowałabym tą nieznaczną modyfikację tytułu rozprawy w ramach przygotowania jej do opublikowania. Tym bardziej, że w rozprawie Doktorantka często stosuje pojęcie *dzieci*. Warto też nieco bardziej uzasadnić i omówić przedział wiekowy badanych matek (od 30 do 61 lat).

Uogólniając pragnę podkreślić, że cała strategia badań została opracowana prawidłowo, starannie i jest zgodna z wymogami dotyczącymi prac empirycznych. Widoczny jest związek między celem badań a przyjętymi procedurami. Zauważalna jest również znajomość aktualnej literatury metodologicznej. Stwierdzam, że żadnych zastrzeżeń nie budzą metodologiczne i statystyczne kompetencje Doktorantki, a pewne małe usterki nie umniejszają jej ogólnej, wysokiej wartości.

Kolejne, cztery rozdziały zawierają analizę danych pozyskanych podczas badań własnych. Są to przemyślane, prawidłowo napisane rozdziały. Ich struktura jest w znacznym zakresie pochodną przedstawionej w rozdziale metodologicznym konstrukcji problemów badawczych. Układ ten jest logiczny i sprzyja recepcji treści analitycznych. Doktorantka z dużą starannością przedstawiła otrzymane dane. Analizy wyników badań własnych dokonano przy zastosowaniu bardzo złożonych, nowoczesnych procedur statystycznych. Uzyskane wyniki potwierdzają sformułowane hipotezy. Są jednocześnie bardzo ważne pod względem poznawczym i wydają się istotne dla lepszego zrozumienia matek dzieci z zaburzeniami rozwoju.

W rozdziale piątym (ss. 190-109) Doktorantka zaprezentowała wyniki badań własnych dotyczące zaangażowanie matek młodzieży z padaczką w wymiarze rzeczywistej realizacji

zadań związanych z opieką, wychowaniem, leczeniem, rehabilitacji oraz motywacji do ich podejmowania i osiągniętej satysfakcji z ich realizacji.

W kolejnym, rozdziale szóstym (ss. 210-225), Doktorantka ukazuje rzetelne wyniki dotyczące macierzyńskiej percepcji dziecka z padaczką, jego choroby oraz jej pozytywnych i negatywnych konsekwencji dla funkcjonowania systemu rodzinnego.

Rozdział siódmy (ss. 226-254) zawiera opis wyników w zakresie wybranych zasobów psychospołecznych matek. Diagnoza choroby przewlekłej u dziecka sprawia, że matki znajdują się w sytuacji trudnej. Doktorantka dokonała charakterystyki stosowanych przez badane matki strategii radzenia sobie ze stresem, ich wsparcia społecznego, przekonania o własnej skuteczności. Rozdział kończy analiza zależności pomiędzy zmiennymi kontrolowanymi a optymizmem dyspozycyjnym badanych matek.

W rozdziale ósmym (ss. 255-278) Doktorantka przedstawiła szczegółową analizę z zastosowaniem regresji wielokrotnej, zależności między postrzeganiem dzieci i ich choroby oraz wybranymi zasobami psychospołeczными matek a ich zaangażowaniem rodzicielskim. Jest to szczególnie ważne, ponieważ dziecko z padaczką, ze względu na specyfikę choroby wymaga dużego zaangażowania matek w realizację zadań rodzicielskich.

W kolejnym rozdziale dziewiątym (ss. 278-297) Doktorantka dokonuje starannego podsumowania i dyskusji otrzymanych wyników przeprowadzonych badań. Jednocześnie bardzo refleksyjnie nakreśla sytuację życiową matek wychowujących dzieci z chorobą przewlekłą. W *Zakończeniu* rozprawy prezentuje najważniejsze wnioski końcowe, pewne refleksje, sformułowane w oparciu o analizę zgromadzonych danych empirycznych oraz wskazania dla praktyki psychopedagogicznej oraz medycznej, istotne dla specjalistów współpracujących z rodzinami wychowującymi dzieci z padaczką.

Moim zdaniem, recenzowana rozprawa doktorska – jako aktualne i wartościowe pod względem poznawczym przedstawienie, rzadko podejmowanego w pedagogice specjalnej tematu, jest warta opublikowania w formie monografii. Uzyskane wyniki mogą być podstawą do dokonywania dalszych eksploracji badawczych oraz pokazywania nowych perspektyw w obszarze pedagogiki specjalnej. Równocześnie uwzględniając walory recenzowanej rozprawy dzieła wnioskuję o jej wyróżnienie.

W konkluzji końcowej stwierdzam, że dysertacja Pani mgr Elżbiety Kręcisz-Plis na temat: *Psychospołeczne korelaty zaangażowania matek młodzieży z padaczką w realizację zadań rodzicielskich* przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Moniki Parchoniuk, prof. UMCS i promotor pomocniczej dr Katarzyny Rusinek spełnia wszystkie kryteria

i wymogi, które są stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 13, ust.2 *Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym* (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami). Na tej podstawie stawiam wniosek o przyjęcie dysertacji i dopuszczenie Pani mgr Elżbiety Kręcisz-Plis do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora.

Benedek Szepes